
ZAHTEVNOST IZPITNE POLE 1 PRI SLOVENŠČINI NA POKLICNI MATURI 2002–2013

V članku so predstavljene ugotovitve, ki temeljijo na pregledu poročil o poklicni maturi od leta 2002 do 2013. Osredotočili smo se na pisni del izpita iz slovenščine, in sicer na razčlemba neumetnostnega besedila, in ugotavljali, katere naloge v prvi izpitni poli povzročajo kandidatom največ težav in čemu bi bilo treba pri pouku slovenščine v srednji šoli posvečati več pozornosti.

Ključne besede: poročilo o poklicni maturi, predmetni izpitni katalog, izpitna pola, razčlemba neumetnostnega besedila, ustni del izpita, pouk slovenščine

1 Uvod

Vsebinsko poklicne mature (v nadaljevanju PM) določa *Zakon o maturi*.¹ PM je državni izpit, ki poteka od leta 2002. Na eni strani predstavlja naraven zaključek formalnega izobraževanja na srednji strokovni ali poklicno-tehniški šoli in kandidatu omogoča kvalificirano zaposlitev, na drugi strani pa kandidatom daje pravico do nadaljevanja študija v višjih in visokošolskih študijskih programih in je v tem smislu eno od izbirnih meril za vpis na univerzo (*Letno maturitetno poročilo o PM 2013* 2014: 12).

Kandidati opravljajo PM iz štirih predmetov: iz dveh predmetov skupnega dela in dveh predmetov izbirnega dela (*Zakon o maturi*, 3. člen). Slovenščina je prvi

¹ PM natančno opredeljuje več besedil, mdr. *Zakon o maturi*, *Pravilnik o poklicni maturi*, *Pravilnik o načinu izvajanja mature za kandidate s posebnimi potrebami*, *Pravilnik o varovanju izpitne tajnosti pri maturi*.

(obvezni) predmet skupnega dela. Izpitni cilji, izpitne vsebine, zgradba in vrednotenje izpita ter tipi nalog so predstavljeni v predmetnem izpitnem katalogu (PIK)² za PM.

Maturitetni izpit iz slovenščine je usklajen s cilji, določenimi v predmetnem izpitnem katalogu, ta pa je usklajen z veljavnimi katalogi znanja. Izpit je smiseln in zaokrožen zaključek srednješolskega izobraževanja, saj zasnova izpitnih nalog izhaja iz sodobnega pouka. Tako kot pouk vpliva na slovenščino na PM, velja tudi obratno, torej da preverjanje znanja slovenščine na PM vpliva na pouk.³ Rezultati vprašalnika za predsednike šolskih maturitetnih komisij za PM kažejo, da se večina vprašanih (91 %) strinja s tem, da predmetni izpitni katalogi vplivajo na izboljšanje kakovosti poučevanja in da PM pripomore k boljšemu znanju dijakov in odraslih ob koncu šolanja (več kot 90 %) (Semen: 37).

2 Razčlemba neumetnostnega besedila na poklicni maturi

Kandidati na pisnem delu izpita iz slovenščine rešujejo dve izpitni poli. V prvi izpitni poli (v nadaljevanju IP 1) so naloge povezane z razčlemba neumetnostnega besedila, v drugi izpitni poli pa kandidati pišejo vodeno ali samostojno interpretacijo odlomka umetnostnega besedila. V raziskavi smo se osredotočili na IP 1, v kateri kandidat ob razčlembi neumetnostnega besedila dokazuje svoje obvladanje sestavin sporazumevalne zmožnosti ob različnih nalogah. Poimenovalno zmožnost dokazuje s tem, da npr. razloži pomen besed in besednih zvez, prevzete besede zamenja z domačimi ustreznici, razloži pomen frazemov in jih uporabi v novi povedi ...; skladijsko zmožnost dokazuje s tem, da npr. pretvarja povedi v skladijsko preprostejše ali zahtevnejše, premi govor v odvisnega ali obratno, popravi besedni red, odpravi neustrezno ponavljanje besed v zvezah povedi ...; pravorečno zmožnost dokazuje s tem, da primerja knjižni in neknjižni izgovor besed oz. da zapiše pravilni knjižni izgovor; pravopisno zmožnost dokazuje s tem, da npr. odpravi pravopisne napake, tvori pravopisno pravilne odgovore; slogovno zmožnost dokazuje s tem, da npr. prepozna in odpravi slogovne napake v besedilu, navede slogovno nezaznamovane ustreznice, tvori slogovno ustrezne odgovore ...; zmožnost nebesednega sporazumevanja dokazuje s tem, da v besedilu opazuje nebesedne spremljevalce, prepozna njihovo vlogo in vrednoti njihovo ustreznost ter učinkovitost; metajezikovno zmožnost dokazuje s tem, da npr. poimenuje vrsto izhodiščnega besedila in utemelji odgovor z navajanjem značilnosti besedilne vrste, določi vrsto tvorjenke, v besedilu najde zahtevano slovnično prvino (npr. samostalnik) ali določeno jezikovno prvino poimenuje s strokovnim izrazom ... (PIK 2014 2012: 11–12).

Na splošno pa kandidat dokazuje svojo jezikovno (poimenovalno, skladijsko, pravopisno), slogovno in metajezikovno zmožnost v vseh svojih odgovorih, predvsem

² Zasnova, zgradba in vrednotenje izpita iz slovenščine na PM so bili že večkrat predstavljeni (npr. Bešter Turk 2003; Kvas 2003; Slavec 2003; Hodak 2012; Godec Soršak in Kvas 2014), zato jih v našem prispevku ne predstavljamo.

³ To je ugotavljala že M. Hodak (2012).

pri tistih nalogah, pri katerih mora odgovoriti v povedi, ter pri zadnji nalogi, pri kateri mora tvoriti besedilo dane besedilne vrste. Tvoriti mora skladenjsko in pravopisno pravilne odgovore in pri zadnji nalogi ustrezno, razumljivo, učinkovito in jezikovno pravilno besedilo (prav tam: 13). V posodobljenem katalogu (*PIK 2014 2012*) je poudarek na dokazovanju kandidatovih zmožnosti ob nalogah višje (tj. druge in tretje) zahtevnostne ravni, npr. kandidat uporabi ali ponazori prvine v novi povedi, odpravi napake in pojasni/utemelji svoje popravke oz. rešitve ter vrednoti vlogo/ustreznost/učinkovitost posameznih prvin.

3 Pregled poročil o poklicni maturi v obdobju 2002–2013

3.1 Ugotovitve o nalogah v izpitni poli 1

Državna komisija za poklicno maturo vsako leto pripravi letno poročilo o PM. V njem je predstavljena analiza rezultatov po posameznih predmetih, mdr. tudi za slovenščino. Državna predmetna komisija za poklicno maturo za slovenščino in slovenščino kot drugi jezik (v nadaljevanju DPK PM SLO) v poročilu našteje dejavnosti komisije v posameznem letu, napiše komentar uspeha kandidatov glede na prejšnja leta, komentira statistične podatke o nalogah in o posameznih delih izpita, oceni kakovost izpitnih pol ter napiše strokovna opažanja.

Pregledali smo vsa poročila o PM od uvedbe PM leta 2002 do leta 2013 in izpitne pole s spomladanskih rokov. Pregled je bil zasnovan kot teoretična razprava; pri tem smo uporabili analitično-deskriptivno in analitično-interpretativno metodo pedagoškega raziskovanja (Sagadin 1993). Za pregled podatkov o izpitu na spomladanskem izpitnem roku sta predvsem dva razloga:

- a) na tem roku opravlja maturo večina kandidatov in
- b) Državni izpitni center članom DPK PM SLO posreduje podrobne statistične podatke o posameznih nalogah v izpitnih polah s spomladanskega roka.

Pri pregledu poročil nas je zanimal predvsem komentar statističnih podatkov o nalogah v IP I. Cilj raziskave je bil ugotoviti, katere naloge kandidati dobro rešujejo, katere pa jim povzročajo težave. Če se zavedamo, kaj dijakom povzroča težave, so lahko učitelji na to pri pouku pozornejši.

Povprečna ocena pri slovenščini na spomladanskem roku PM se giblje med 2,97 in 3,10; višja je bila leta 2013 (3,16), najvišja pa leta 2004 (3,68). Vrednost povprečne ocene okoli 3 je realna, njena stalnost pa dokazuje, da se je PM kot oblika preverjanja, vrednotenja in ocenjevanja znanja dobro uveljavila. PM je odsev dejanskega učnega procesa in obenem vpliva na zvišanje kakovosti poučevanja. Dijaki že med poukom usvajajo znanje ob branju, razčlenjevanju in vrednotenju besedil, zato pouk slovenščine v srednjih šolah ne bi smel biti preobremenjen s

pripravami na maturitetni izpit. Nekoliko več kot dve tretjini (69 %) predsednikov šolskih maturitetnih komisij meni, da se delo na šoli ne podreja preveč PM, in so prepričani (75 %), da dijaki niso po nepotrebnem vznemirjeni zaradi PM (Semen: 37). O dejanski (pre)obremenjenosti pa bi morali anketirati dijake in učitelje.

Povezanost pouka slovenščine in vsebinske zasnove izpita iz slovenščine se odraža tudi v zmerni pozitivni korelaciji med oceno pri slovenščini v 3. letniku ($K = 0,54$ leta 2012 in 2013) oz. 4. letniku in oceno pri slovenščini na maturi ($K = 0,57$ leta 2012 in $K = 0,60$ leta 2013). Ta izraža, da dijak, ki ima v 3. oziroma 4. letniku višjo oceno pri slovenščini, tudi na maturi pri tem predmetu doseže višjo oceno. Visoka pozitivna korelacija je med splošnim uspehom na maturi in oceno pri slovenščini na maturi ($K = 0,70$ leta 2012, $K = 0,73$ leta 2013).

Izpit iz slovenščine na spomladanskem izpitnem roku je v posameznem letu opravilo 94,7 % ali več kandidatov. Pri IP 1 so v povprečju dosegli od 15,51 (leta 2004) do 19,42 točke (leta 2013). Blago naraščanje doseženega povprečnega števila točk je verjetno odraz tega, da so se kandidati navadili preverjanja znanja z različno neumetnostnega besedila, poleg tega so izpitne pole zahtevnostno uravnotežene, kar zagotavlja sestava nalog na podlagi mrežnega diagrama.⁴

Indeks zanesljivosti testa⁵ je bil prvo leto izvedbe PM visok ($IZ = 0,82$), v naslednjih letih precej nižji od priporočenega ($IZ = 0,67-0,68$) in zelo visok v letih 2012 ($IZ = 0,95$) in 2013 ($IZ = 0,93$). Nihanje vrednosti indeksa pripisujemo dejstvu, da opravljajo maturo kandidati, ki so končali zelo heterogene izobraževalne programe. Na vrednost tega indeksa vpliva tudi to, da se izpit deli na jezik in književnost, z nalogami se preverjajo različne zmožnosti kandidatov in v testu so najmanj dve nalogi polodprtega tipa, tj. tvorba neumetnostnega besedila in pisanje vodene interpretacije, ter naloga odprtega tipa (pisanje samostojne interpretacije).

Pri reševanju IP 1 kandidati večinoma uspešno rešijo prvo nalogo (navadno o dejavnih sporočanj), ki je zaradi motivacije za reševanje testa navadno nekoliko lažja. Dobro rešujejo tudi druge naloge pragmatične, naklonske in pomenske razčlenbe; te prevladujejo v prvi tretjini oz. prvi polovici izpitne pole. Zanimivo je, da je bila v IP 1 leta 2006 kandidatom najtežja naloga, v kateri so dokazovali zmožnost razumevanja besedila oz. zmožnost iskanja bistvenih podatkov, tj. *Katera podatka iz izhodiščnega besedila sta pomembna za bralca, ki bi želel izvedeti, koliko strani obsega Velika ilustrirana enciklopedija živali?* Menimo, da je bila ta naloga pomenske razčlenbe težka, ker se je navezovala na celotno izhodiščno besedilo in kandidatov ni usmerjala na posamezen odstavek v besedilu. Pri nalogah pomenske razčlenbe kandidatom sicer težave povzroča ubeseditev teme in/ali

⁴ Mrežni diagram je razporednica, ki sestavljalcem IP 1 omogoča pregled nad tem, da je v izpitni poli ustrezen delež točk nalog glede na sestavino sporazumevalne zmožnosti in zahtevnostno raven.

⁵ Vrednost se nanaša na pisni del izpita v celoti. Test je zanesljiv, če bi dal pri ponovnem testiranju istih kandidatov znova iste rezultate (Sagadin 1993: 76). Pri maturi se priporoča vrednost $IZ > 0,90$ (Cankar 2012).

podtem izhodiščnega besedila, ne pa npr. razvrstitev podtem glede na to, kako si sledijo v izhodiščnem besedilu.

Kandidatom povzročajo težave naloge, pri katerih morajo izkazati metajezikovno zmožnost. Tako ne znajo poimenovati besedilne vrste ali prevladujočega načina razvijanja teme, tudi če je naloga najnižje zahtevnostne ravni, npr. *Dopolnite povedi. Besedilno vrsto, s katero sporočevalec vrednoti umetniško ali strokovno delo, imenujemo _____.* Če bi sporočevalec zgolj objektivno pripovedoval o oddaji, ki si jo je ogledal – o vsebini, kraju in času predavanja ter o ustvarjalcih –, bi se taka besedilna vrsta imenovala _____. (IP 1 leta 2004) ali *Poimenujte besedilno vrsto. Predmetnost je v izhodiščnem besedilu predstavljena manj natančno, nazorneje in na vsem razumljiv način, zato ga imenujemo _____* (IP 1 leta 2005). Mogoče je bila slednja naloga slabo reševana, ker je nerazumljiva. Ni jasno, na kaj se navezuje osebni zaimek *ga* – na *izhodiščno besedilo* ali na *način*. Poleg tega naloge v obliki dopolnjevanja definicije niso primerne za preverjanje znanja na PM in jih v izpitnih polah zadnjih let tudi ni več.

Kandidati pa nimajo težav, kadar morajo prepoznati besedilno vrsto. Težka je npr. naloga tipa *Kateri način razvijanja teme prevladuje v povedi?*, ne pa naloga, v kateri kandidat izbira pravilno rešitev med že vnaprej ponujenimi, npr. *S katerim prevladujočim namenom je avtor napisal izhodiščno besedilo? Avtor je besedilo napisal predvsem zato, a) da bi se naslovnik odločil za zbiranje ljudskih pesmi; b) da bi naslovnik izvedel vse o življenju Ljobe Jenče; c) da bi naslovnik Ljobi Jenče poslal ljudske pesmi svojega kraja; č) da bi naslovniku predstavil Ljobo Jenče in njeno delo; d) da bi naslovniku zagotovil, da se bo ljudsko izročilo ohranilo* (IP 1 leta 2007).

Kandidati ne znajo poimenovati besednih vrst danih besed, vrste priredja ali vrste odvisnika, npr. v povedi *Učil nas je prehranske širine, da bi znali ločiti zdravo od škodljivega in da bi imeli pogum zavreči predsodke.* (IP 1 leta 2011) so morali podčrtati odvisnika in ju poimenovati. Slabo rešujejo naloge, v katerih je treba napisati, iz koliko stavkov je poved, izpisati/podčrtati glavni stavek ali določiti stavčne člene, npr. *S podčrtovanjem določite stavčne člene. Naravna zavarovanost in utrdbe samostana niso obvarovale pred reformami cesarja Jožefa II.* (IP 1 leta 2012). Težke so tudi naloge o slovarskem sestavku, sploh kadar je slovarski sestavek daljši ali kadar ni iz *SSKJ*, ampak iz katerega drugega priročnika, npr. iz *Slovenskega etimološkega slovarja*, kot je bilo v IP 1 leta 2011.⁶

Predvidevamo, da imajo kandidati pri reševanju nalog metajezikovne razčlembe težave, ker ne poznajo metajezika oz. strokovnih izrazov in ne razumejo navodila. Mogoč vzrok za slabše reševanje tovrstnih nalog je tudi časovna omejitev reševanja pole. Naloge jezikovne in metajezikovne razčlembe so običajno v zadnji tretjini pole in nekaterim kandidatom za reševanje zmanjka časa. DPK PM SLO je v *Letnem*

⁶ Dobro bi bilo, če bi učitelji pri pouku spodbujali rabo raznih jezikovnih priročnikov in virov, ki so prosto dostopni na spletu, npr. *SSKJ*, *SP*, spletišče *Fran*.

maturitetnem poročilu o PM 2010 (2011: 49) opozorila, da bi bilo dobro razmisliti o tem, da bi imeli kandidati na voljo več časa za reševanje, in sicer 15 minut več za reševanje posamezne izpitne pole.

Vedno znova se kot težke izkažejo naloge, pri katerih kandidati dokazujejo svojo skladenjsko zmožnost, npr. naloge, v katerih morajo združiti enostavni povedi v dvostavno poved, razširiti stavčni člen v odvisnik, pretvoriti premi govor v odvisnega ... Obenem imajo tovrstne naloge navadno primeren indeks diskriminativnosti,⁷ kar pomeni, da naloge uspešneje rešujejo kandidati z boljšim znanjem.

Zadnja leta kandidati slabo rešujejo tudi pravopisne naloge. Leta 2004 je sorazmerno veliko kandidatov (65 %) rešilo nalogo, v kateri so morali v povedih v dvojici besed/besednih zvez podčrtati pravopisno pravilno zapisano (npr. *ker/kjer, saj/vsaj, nebo/ne bo, TV pogled/TV-pogled*). Leta 2011 se je pravopisna naloga nanašala na zapis skupaj/narazen (npr. *prof.dr./prof. dr., 160g/160 g*); pravilno jo je rešilo le 40 % kandidatov. Leta 2007 je pravopisni nalogi, ki sta se nanašali na uporabo velike začetnice in rabo vejice v različnih položajih, uspešno rešila polovica kandidatov, leta 2012 pa je nalogo o rabi vejice pravilno rešila manj kot polovica kandidatov, nalogo o rabi velike začetnice pa le 11 %. Kandidati so morali vstaviti vejice v povedi *Za obzidjem samostana ki je bil utrjen z obrambnimi stolpi so kartuzijani postavili samostanska poslopja cerkev in pokopališče za priorje* (IP 1 leta 2012). Točko so dobili le za vse pravilno stavljene vejice. Rabo začetnice so morali popraviti v naslednji povedi: *Jurkloštrska in Žička kartuzija spadata med najstarejša srednjeveška duhovna, kulturna in verska središča na slovenskem štajerskem; vse do 15. stoletja so namreč samostani edini opravljali vlogo kulturnih središč* (IP 1 leta 2012). Mogoče je, da je to nalogo pravilno rešilo tako malo kandidatov, ker jih je večina menila, da je v dolgi povedi več napak, ne samo ena.

V zadnji nalogi⁸ morajo kandidati vedno napisati besedilo dane besedilne vrste. Večinoma pišejo oblikovno ustrezna (uradna) besedila, vendar vsebinsko pomanjkljiva. Vrednost indeksa težavnosti⁹ je v zadnjih letih pri tej nalogi okrog 0,6, vrednost indeksa diskriminativnosti pa 0,4–0,5. Statistični podatki kažejo, da je naloga primerno zahtevna in da jo bolje rešujejo kandidati z boljšim znanjem.

⁷ »Naloga ima zadovoljivo diskriminativnost, če jo uspešneje rešijo boljši testiranci /tisti, ki so bolje rešili test v celoti/ kot slabši« (Sagadin 1993: 68). Indeks diskriminativnosti pri nalogah na maturi naj bi bil $ID > 0,20$ (Cankar 2012).

⁸ V zadnji nalogi morajo kandidati napisati krajše neumetnostno besedilo dane besedilne vrste. Uspešnost reševanja te naloge bi bilo dobro posebej raziskati in to predstaviti v posebnem članku.

⁹ Indeks težavnosti izraža, koliko kandidatov je nalogo pravilno rešilo (Sagadin 1993: 65). Če je vrednost tega indeksa 0,6, pomeni, da je nalogo pravilno rešilo 60 % kandidatov.

3.2 Razkorak med dosežki na pisnem in ustnem delu izpita

Vsa leta se kaže občutno odstopanje med deležem doseženih točk na pisnem in ustnem delu izpita. Kandidati dosežejo na pisnem delu približno 60 % vseh točk, na ustnem delu pa 75 % vseh točk. Na pisnem delu izpita noben kandidat ni dosegel vseh točk (prvič je en kandidat dosegel vse točke na spomladanskem izpitnem roku 2014), na ustnem delu izpita jih je doseglo 6–7 % kandidatov, leta 2014 celo 8,7 % vseh kandidatov.¹⁰

Na razliko med uspešnostjo kandidatov na pisnem in ustnem delu izpita opozarja tudi srednja vrednost korelacijskega koeficienta med interno in eksterno oceno na maturi¹¹ ($K = 0,45$ leta 2012, $K = 0,44$ leta 2013, $K = 0,43$ leta 2014). Vzroki za tak razkorak so lahko naslednji: na ustnem delu izpita se vrednotita tudi interpretativno branje in kultura dialoga, za večino kandidatov je ustno izražanje lažje kot pisno, vprašanja na izpitnih listkih pripravljajo učitelji avtonomno na šolah, kandidatovo znanje na ustnem delu izpita preverja in ocenjuje največkrat učitelj, ki je kandidata poučeval; obstaja torej možnost, da učitelji (nehote) prilagodijo vprašanja spoznavnim zmožnostim kandidatov, ki so jih poučevali, in da znanje na ustnem delu ocenjujejo premalo objektivno¹² (*Letno poročilo o PM 2009, Letno poročilo o PM 2010, Letno poročilo o PM 2011*). Da bi se povišala stopnja objektivnosti ocenjevanja na ustnem delu izpita, predlagamo naslednje:

- a) izpitna vprašanja za izpitne listke naj v sodelovanju pripravlja aktiv učiteljev, ne posamezni učitelj na šoli;¹³
- b) ocena na ustnem izpitu naj bo usklajena med obema učiteljema slovenščine v komisiji;¹⁴
- c) učitelji naj se v večjem številu udeležujejo izobraževanja učiteljev o sestavi izpitnih listkov in o ocenjevanju na ustnem delu izpita;
- č) DPK PM SLO naj predlaga podrobna navodila za pripravo izpitnih vprašanj in posodobi predlagana merila za ocenjevanje;¹⁵
- d) smiselno bi bilo uvesti nadzorovanje ustnega dela izpita z zunanjimi opazovalci.

¹⁰ Podatke za leto 2014 smo interno pridobili na Državnem izpitnem centru in še niso javno objavljeni.

¹¹ Ta vrednost izraža povezanost med ocenama na pisnem in ustnem delu na maturi. Visoka pozitivna vrednost korelacijskega koeficienta pomeni, da na primer kandidat, ki doseže dobro oceno na pisnem delu izpita, doseže tudi dobro oceno na ustnem delu izpita.

¹² DPK SLO PM celo domneva, da je ustni izpit v nekaterih primerih nekakšen »korektiv«, ki manj uspešnim kandidatom omogoča, da opravijo izpit (*Poročilo o PM 2010*: 47).

¹³ V *Pravilniku o poklicni maturi* (21. člen) piše, da »/s/eznam izpitnih vprašanj pripravi na podlagi predmetnega izpitnega kataloga strokovni aktiv šole. Na podlagi seznama izpitnih vprašanj pripravijo izpraševalci izpitne listke s po tremi vprašanji.«

¹⁴ Če so v komisiji trije učitelji slovenščine, naj oceno uskladijo med seboj. Zdaj je s *Pravilnikom o poklicni maturi* (47. člen) določeno, da izpraševalec število točk za kandidata predlaga v potrditev šolski izpitni komisiji.

¹⁵ Leta 2007 je DPK PM SLO šolam poslala *Priporočila za izvedbo ustnega dela iz slovenščine na PM*, ki vsebujejo merila in opisnike za ocenjevanje ustnega dela in primere izpitnih listkov (*Poročilo o PM 2007*: 49), vendar bi jih bilo treba posodobiti.

4 Sklep

Na podlagi pregleda poročil o spomladanskem izpitnem roku na poklicni maturi v letih 2002–2013 in pregleda IP 1 s teh rokov povzemamo ugotovitve o nalogah v IP 1 in v nadaljevanju svetujemo nekatere spremembe pri pouku. Pri zasnovi IP 1 je zelo pomembna premišljena izbira izhodiščnega besedila. Pri sestavljanju nalog pa morajo biti sestavljavci pozorni ne samo na uravnoveženost nalog glede na vrsto razčlemba in taksonomsko stopnjo, ampak tudi glede na tip nalog. Kot neustrezne so se izkazale naloge izbirnega tipa z malo (npr. s tremi) ponujenimi možnostmi, saj jih kandidati rešujejo z ugibanjem. Kot dobre so se izkazale naloge polodprtega in odprtega tipa, v katerih morajo kandidati odgovarjati v povedih, npr. *V povedi/povedih razložite pomen, ki ga ima besedna zveza zeleni biser na Krasu v izhodiščnem besedilu. Pomagajte si s slovarskim sestavkom.* (IP 1 na zimskem izpitnem roku 2013),¹⁶ ali dopolnjevat/dokončati povedi s stavki, npr. *Na podlagi drugega in tretjega odstavka izhodiščnega besedila prapišete osnovnim stavkom vsebinsko ustrezne dopolnjevalne stavke. Kartuzijani so postavili samostan na konec tihe doline sv. Janeza Krstnika, da bi _____ in da bi _____ /.../* (IP 1 leta 2012). Taka je tudi zadnja naloga v IP 1, v kateri morajo kandidati tvoriti besedilo dane besedilne vrste; podatki kažejo, da je primerno in premišljeno zastavljena. Omenjene naloge pri kandidatih spodbujajo zahtevnejše miselne procese in obenem dobro ločujejo med kandidati z boljšim in s slabšim znanjem. Novost v izpitnih polah so naloge višje zahtevnostne ravni, ki prestopajo okvir izhodiščnega besedila in od kandidatov zahtevajo izražanje mnenja o vsebini, npr. *Kaj menite o cilju, ki si ga je zastavila mednarodna skupnost? Odgovorite v povedi/povedih, tako da utemeljite svoje mnenje.* in *Napišite svoj predlog, kako lahko skrbimo za trajnostno rabo naravnih virov* (IP 1 na jesenskem roku 2014).

Zdi se, da so kandidati/dijaki razčlemba neumetnostnega besedila zelo dobro usvojili. Najbolje rešujejo naloge o okoliščinah sporočanja in druge naloge pragmatične in naklonske razčlemba. To bi bilo smiselno nadgrajevati. Pri sprejemanju raznih besedil je treba dijake spodbujati k razumevanju celotnega prebranega/poslušane besedila, ne le posameznih odstavkov. Na ravni tvorjenja pa bi bilo dobro še več pozornosti in časa namenjati povzemanju prebranih/poslušanih besedil, vrednotenju teh besedil in kritičnemu izražanju mnenja o njihovi vsebini in zgradbi. To lahko spodbujamo s postavljanjem vprašanj višjih zahtevnostnih ravni, s tem, da dajemo dijaku možnost za uporabo iščočega govora, da spodbujamo sodelovalno učenje in od dijakov zahtevamo, da na koncu s svojimi besedami v obliki končnega govora¹⁷ povzamejo nova spoznanja in jih predstavijo sošolcem (Bešter Turk 2014). Patry (v Marentič Požarnik in Plut Pregelj 2009: 62) opozarja, da je pri pouku zelo pomembno, da učitelj učencem prikaže smisel učenja. Pomembno je torej spoznanje dijakov, da se učijo predvsem zaradi (uporabnosti) znanja, ne zaradi poklicne mature.

¹⁶ IP z jesenskih in zimskih izpitnih rokov niso statistično obdelane, (ne)ustreznost nalog smo presodili po pregledu vzorca rešenih izpitnih pol.

¹⁷ Barnes ločuje iščočji in končni govor (Marentič Požarnik in Plut Pregelj 2009: 61).

Na podlagi izsledkov še ugotavljamo, da so dijaki šibki pri obvladanju jezikovne in metajezikovne zmožnosti. Jezikovno pravilnost in slogovno ustreznost besedil lahko dijaki poleg zgoraj naštetega krepijo s pisanjem raznih besedil. Na boljše razumevanje in tvorjenje besedil ter na slovnično in pravopisno pravilnost bi morali biti pozorni vsi učitelji pri vseh predmetih, ne samo pri slovenščini. Žal realnost kaže, da veliko učiteljev drugih predmetnih področij kljub opravljenemu strokovnemu izpitu¹⁸ za to ni kompetentnih. To bi lahko izboljšali:

- a) z udeležbo na seminarjih, povezanih z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti;
- b) med študijem z udeležbo izbirnih predmetov na fakultetni in univerzitetni ravni, povezanih z jezikovnimi vsebinami, ter
- c) z medpredmetnim povezovanjem in sodelovanjem učiteljev drugih predmetnih področij z učitelji slovenščine pri popravljanju raznih besedil (npr. seminarskih nalog, poročil) dijakov.

Ne glede na to pa bi lahko vsi učitelji pri pouku pri dijakih v večji meri razvijali zmožnost razlaganja, vrednotenja in utemeljevanja.

Viri

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2007, 2008. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2008, 2009. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2009, 2010. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2010, 2011. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2011, 2012. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2012, 2013. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2013, 2014. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 20. 2. 2015.)

Poročilo o poklicni maturi 2002 – spomladanski in jesenski izpitni rok, 2002. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

¹⁸ Glede na cilje, ki naj bi jih dosegal kandidat, da uspešno opravi delni izpit slovenski knjižni jezik na strokovnem izpitu, in glede na uspešnost kandidatov pri opravljanju tega izpita (po podatkih Službe za kadre v šolstvu na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport je v letu 2014 strokovni izpit opravljalo 179 kandidatov, povezanih s srednješolskim izobraževanjem, od tega jih delnega izpita iz slovenskega knjižnega jezika ni opravilo le 12 (6,7 %) naj bi bili vsi učitelji tega zmožni.

Poročilo o poklicni maturi 2003, 2003. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Poročilo o poklicni maturi 2004, 2004. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Poročilo o poklicni maturi 2005, 2006. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Poročilo o poklicni maturi 2006, 2007. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2004: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2005: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2006: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2007: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2008: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2009: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2010: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2011: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2012: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Spomladanski izpitni rok 2013: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)

Zimski izpitni rok 2013: slovenščina – izpitna pola 1: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 20. 2. 2015.)

Literatura

Bešter Turk, Marja, 2003: Zasnova jezikovnega dela pri predmetu slovenščina na poklicni maturi. Ivšek, Milena (ur.): *Poučevanje materinščine – načrtovanje pouka ter preverjanje in ocenjevanje znanja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 151–158.

Bešter Turk, Marja, 2014: »Odgovori v celem stavku.« *Jezik in slovstvo* 59/2–3. 223–231.

Cankar, Gašper, 2012: *Razlaga merskih značilnosti in podatki v analizah Rica*. Izročki za seminar 24. 11. 2012. Ljubljana: Državni izpitni center.

Godec Soršak, Lara, in Kvas, Jana, 2014: Izpit iz slovenščine na poklicni maturi. *Slovenščina v šoli* 17/3–4. 86–90.

- Hodak, Marjana, 2012: Slovenščina na poklicni maturi. *Jezik in slovstvo* 57/1–2. 83–95.
- Kvas, Jana, 2003: Ocenjevanje na poklicni maturi. Ivšek, Milena (ur.): *Poučevanje materinščine – načrtovanje pouka ter preverjanje in ocenjevanje znanja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 159–163.
- Marentič Požarnik, Barica, in Plut Pregelj, Leopoldina, 2009: *Moč učnega pogovora: Poti do znanja z razumevanjem*. Ljubljana: DZS.
- Sagadin, Janez, 1993: *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Semen, Erika: *Analiza anketnega vprašalnika za predsednike ŠMK /šolskih maturitetnih komisij/ PM o izvedbi poklicne mature 2013*: <http://www.ric.si/poklicna_matura/statisticni_podatki>. (Dostop 17. 3. 2014.)
- Slavec, Elen, 2003: Slovenščina in slovenščina kot drugi jezik na poklicni maturi. Ivšek, Milena (ur.): *Poučevanje materinščine – načrtovanje pouka ter preverjanje in ocenjevanje znanja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 318–325.
- Pravilnik o poklicni maturi, 2008. *Uradni list RS* 44/2008: <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200844&stevilka=1976>>. (Dostop 17. 3. 2014.)
- Predmetni izpitni katalog za poklicno maturo 2014 – slovenščina*, 2012. Ljubljana: DIC: <http://www.ric.si/poklicna_matura/predmeti/slovenscina/>. (Dostop 17. 3. 2014.)
- Zakon o maturi, 2007. *Uradni list RS* 1/2007: <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071&stevilka=3>>. (Dostop 17. 3. 2014.)